

ՍԻՈՆ, ՀԱՅ ԱՄՍԱԳԻՐ

Զ. ՏԱՐԻ—ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1932—ՅՈՒՆՈՒԱՐ

ԹԻԻ 1

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԿՐՕՆՔԸ

Ոչ մէկ պարագայի մէջ ու ոչ մէկ տեղ այս երկուքը, իբրև զադամար և իբրև իրողութիւն միանգամայն, այնքան ներդաշնակ զուգորդութեամբ պիտի երևէին քով քովի, որքան սկսող տարիին սեմին վրայ:

Անոնց հանդիպումն այսպէս իրարու, Ամանորի և Ծնունդի պատկերներուն հետ, հեռու անիմաստ և անօգուտ պատահար մ'ըլլալէ, ընդհակառակն զեղեցիկ և բարոյացուցիչ երևոյթ մըն է միայն:

Կը համարձակինք ըսել. իբրև խորհուրդ՝ երկուքը այնքան մտերիմ են իրարու, և իբրև իրողութիւն՝ այնքան լրացուցիչ է մին միւսին, որ անշատապէս անկարելի պիտի ըլլար ըմբռնել զանոնք, իրենց բուն և իսկական արժէքին մէջ:

Կեանքը, առանց կրօնքի, չոր իրականութեան ժայռն է սոսկ, ամայութեան մէջ՝ անհունութեան դէմ ցցուած. իսկ կրօնքը, առանց կեանքին, ցնորքն է լոկ. ամենէն խաբուսիկ պատրանքը, զոր ճանչցած ըլլայ երբեք հոգին:

Երկուքն ի մի, կրօնքն ու կեանքը, իրենց համադրութեանը մէջ, կը կազմեն՝ կը յօրինեն՝ կը ճաճանչաւետեն կատարելութեան խոյան ու իրազործութիւնը միևնոյն ատեն:

Առողջ բանականութենէն լուսաւորուած նայուածքը անոնց նոյնացումը միայն պիտի կրնայ տեսնել Հաւատքի, Յոյսի և Սիրոյ բարոյական աշխարհին մէջ:

Ու Քրիստոնէութիւնը, որուն ամենէն հզօր հիմնակէտերէն մին է կեանքին և ճշմարտութեան՝ իր աստուածային հեղինակին անձին վրայ միութեան պատգամը, սքանչելի խորհրդաւորութեամբ կը ցուցնէ զայս:

Անկարելի է անտեսել որքան հրաշալի նոյնքան շօշափելի այս ստուգութիւնը՝ ճշմարիտ քրիստոնէին, Քրիստոսի հոգւոյն ներշնչութեամբ արիացած և առաքինացած մարդուն վրայ:

Ճշմարիտ կեանքը ասլորուած կրօնքն է բացարձակօրէն, ու ճշմարիտ կրօնքը, որ ոչ այլ ինչ է իսկապէս, եթէ ոչ «արդիւնքը հոգիին ազնուագոյն

պէտքերուն և իմացականութեան ճիշդերուն», Աստուծոյ և մարդկային մէն մի անհատի միջև կատարուած զործ մը, անշիջանելի այն զօրութիւնն է, որ ամէն օր զԱստուած՝ այսինքն կեանքը աղբերացնող մեծ Սկիզբը կը յայտնադործէ բնութեան ամենէն շքեղ փառքերուն և նոյն ատեն ամենէն նսեմ պարզութեանց մէջ:

Կրօնքը խօսք կամ բառ չէ բնաւ, այլ կեանք իսկապէս: Կեանքն է ան՝ կեանքին վրայ յարադրուած. աւելի ճիշդ՝ կեանքը մեր կեանքին, աստուածային հոգին մարդկեղէն մարմինին:

Ու Ամանոր և Ծնունդ, այս երկու տօները, առնթերադրուած իրարու, զերազանց պատկերազարդումն են կարծես Աւետարանի ամենէն ջինջ ու վսեմ սա վճիռին. «Ես եկի զի զկեանս ունիցիք. և առաւել ևս ունիցիք». Ես եկայ, որպէսզի կեանք ունենաք, ու աւելի ևս ունենաք:

Ծնունդով արտայայտուած զաղափարական կեանքին սկզբունքը կուգայ լրացնել և կատարելագործել Ամանորով ներկայացուած կեանքի աշխարհիկ զգացումը, լեցնելով զայն ներքնապէս, ու բացատրելով կեանքին իսկական իմաստը:

Եւ արդարեւ, առանց կրօնքի մտածումին, անբացատրելի պիտի մնար կեանքը: Ինչպէս արիւնը մարմինին՝ զոր կ'ոռոզէ և կը սնուցանէ, նոյնպէս կրօնքը կեանքի ուժաւորման և բարձրաճումին զաղտնիքն է: Կրօնքն է որ կը շնչէ մեր կեանքի ամէն մէկ շարժումին մէջ, և կ'իշխէ մեր հոգեկան զոյութեան բոլոր վիճակներուն վրայ: Կեդրոնացած մեր իմացականութեան մէջ՝ իբրեւ չափ կշիռի, և մեր կամքին մէջ՝ իբրեւ ուղղիչ կանոն, ա'ն է որ կը վարէ մարդուն մտաւորական և բարոյական զործունէութեան լրութիւնը:

Մարդկային բոլոր մեծութիւնները և մեծագործութիւնները ամէնքն ալ ծնունդ են կրօնքին հօգրադոյն և մաքուր ներշնչումին, որ սէրն է ինքնին: Ու սէրը հրաշագործ այն զօրութիւնն է, որ հանճա՛րը կը զոյաւորէ ուղեղին մէջ, լոյսը՝ զիտակցութեան, ճշմարտութիւնը՝ դատողութեան, քաջութիւնը՝ կամքին, և նուիրումի ոգին սիրտին մէջ:

Թէ կրօնքն ու կեանքը, միասնաբար, մարդ էակին մէջ հոգեկան անքակտելի միութեան մը հիմը կը կազմաւորեն՝ կ'ապացուցուի անով մանաւանդ որ, հակառակ ամենաբիրտ յարձակումներուն՝ որոնք յանուն իմաստասիրութեան, զիտութեան և քննադատութեան մղուած են յաճախ կրօնքին դէմ, հակառակ դարձեալ այն իրողութեան թէ երկար տարիներ կրօնական կեանքին իբրեւ պահպանակ ապրած և ծառայած դրութիւններ կործանած և անյայտացած են հետախաղաղ, կրօնական զգացումը միշտ մնացած է անեղծ և անխախտ, ու ոչ մէկ կերպով կարելի չէ եղած հերքել կրօնքին տիեզերականութիւնը, ու մարդուն՝ այսինքն մարդկային կեանքին կրօնական բնոյթը:

Ի զուր չէ որ բարձրօրէն զիտուն միտք մը կը զրէր. «Մարդկութիւնը կրօնական է... ու եթէ մարդը ինքնեկ ճիգով մը կը տենչայ բմբունել անհուն պատճառը և կը յամառի բնութենէն աւելի անդին անցնիլ, միթէ ասիկա նշան մը չէ՞ թէ ան իր ծագումովն ու ճակատագրովը դուրս կ'ելլէ հունաւոր իրերու անձուկ սահմանէն: Ի տես անդադար վերանորոգուած ճիշդերուն՝ զորս կ'ընէ ան, վերելակելու համար դէպի երկինք, յարգանքով կը լեցունք մարդկային բնութեան նկատմամբ, կը համոզուինք թէ ազնուական է այդ բնութիւնը

և թէ կ'արժէ հպարտ ըլլալ անով. ու նոյն ատեն կ'ապահովուինք նաև ապագային սպառնալիքներուն դէմ: Կրնայ ըլլալ որ մեր բոլոր սիրած բաները, մեր աչքին՝ կեանքին զարդն ու պերճանքը երեցող բոլոր ինչերը, միտքին ազատական մշակոյթը, գիտութիւնը, արուեստը սահմանուած ըլլան որոշ դարաշրջան մը տեւելու. կրօնքը պիտի չմեռնի սակայն: Անիկա միտքին յաւերժական բողոքը պիտի ըլլայ դրութեան վերածուած կամ բիրտ այն նիւթապաշտութեան դէմ, որ պիտի ուզէր մարդը պարփակել զուհիկ կեանքի ստորին ոլորտներուն մէջ »:

Կրօնքը իտէալին մարմնաւորումն է կեանքին մէջ. ու կրօնքէն թափուր կեանքը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ մտաւիպարէ զուրկ, ներշնչումի և թռիչքի անընդունակ, հետեալար և արդիւնագործումի անատակ, անխորհուրդ և անզգայ վիճակ մը, որ չի կրնար երեք նկատուելի կեանք, մեռելութիւնն իսկ ըլլալով զլիսովին:

Յորմէհետէ, մարդկութեան համար բարեբաստիկ թուականի մը սկիզբը, զոր Սուրբ Գիրքը կ'որակէ «լուսնի ժամանակի», Աստուած՝ յանձին Յիսուսի Քրիստոսի՝ ծնաւ մարդոց մէջ, իբրև մարդ և Աստուած միանգամայն, ճշմարտութեան կրօնքը իրապէս խառնուեցաւ հիւսուեցաւ մարդկային կեանքին հետ: Աստուածայայտնութեան կամ Մարդեղութեան խորհուրդը փրկագործական այդ մեծ իրողութիւնը կը քարոզէ մեզի:

Մեր մէջ և մեզի հետ ունինք այլևս Աստուծոյ ներկայութիւնը, եղբօր մը, բարեկամի մը, սիրելիի մը խոնարհ բայց անոյշ և կազդուրիչ կերպարանքին տակ: Արդարութիւնը, ճշմարտութիւնը, ազատութիւնը և սէրը այլ ևս լուր անուններ չեն, այլ շարժուն և գործօն զօրութիւններ: Երկրաւոր կեանքը կը մնայ անշուշտ միշտ միևնոյն հողազանգուած իրականութիւնը, թշուառութեամբ և վիշտով առլի, բայց յոյսին բերկրանքովը յաւէտ շողափայլ. նոյն կաւէ հին կանթեղն է անիկա, որուն մէջ կը նշուէ սակայն աստուածային նայուածքի մը լոյսը:

Ի՞նչ խոր և սուրբ յոյզերով կը բաբախէր արդեօք Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ներշնչուած Բանաստեղծին սիրտը, երբ, Ե. դարու վերջերուն, ազգային կեանքի ամենէն տխուր թուականներէն այն մէկին՝ որ իր ապրած օրերունը եղաւ, հոգևովը ակնկառոյց Աստուծոյ Մարդեղութեան, Աստուածայայտնութեան հրաշալի դէպքի յիշատակին, Յիսուսի ծնունդին տօնին մէջ կը տեսնէր իր և իր ժողովուրդին սփոփանքին և բարոյական վերածնութեան տօնը, և, հովիւներուն երգակից, հրեշտակներու փառաբանութեան խառնելով իր յափշտակուած սրտին աւաչը, կը զոչէր մտասքանչութեամբ.

« Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի . . . »:
